

DOI: 10.33270/05267101.2
УДК 343.985:340.64(477)

ВАСИЛЕНКО Віктор*

доктор юридичних наук, професор, перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ

21008, вул. Сонячна, 3а, м. Вінниця, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9313-861X>;

ТВЕРДОХЛІБ Володимир

доктор філософії в галузі права, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

61177, вул. Золочівська, 8а, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6544-2378>

Судово-медичні експертизи в розслідуванні воєнних злочинів

Анотація. У статті здійснено комплексне теоретико-прикладне дослідження ролі судово-медичних експертиз у механізмі доказування воєнних злочинів в умовах воєнного стану. Висвітлено функціональну трансформацію судово-медичної діяльності під впливом повномасштабної збройної агресії, обґрунтовано її значення як системотворчого елементу кримінального провадження щодо порушень законів і звичаїв війни. Узагальнено наукові підходи до застосування спеціальних медичних знань під час розслідування злочинів проти життя й здоров'я особи та визначено специфіку їх використання у справах про мінно-вибухові травми, масові поховання, катування, сексуальне насильство та інші міжнародні злочини. Окреслено значення міжнародних стандартів документування воєнних злочинів, зокрема положень Стамбульського й Міннесотського протоколів для формування доказово спроможних експертних висновків. Обґрунтовано, що дотримання принципів незалежності, об'єктивності, повноти фіксації ушкоджень, інформованої згоди та конфіденційності є необхідною умовою використання результатів експертиз у міжнародному кримінальному правосудді. На підставі аналізу теоретичних положень і практичних викликів воєнного періоду запропоновано напрями вдосконалення судово-медичного забезпечення розслідування воєнних злочинів: уточнення нормативного регулювання процедур у небезпечних умовах; стандартизацію документування відповідно до міжнародних протоколів; розвиток міждисциплінарної взаємодії; посилення матеріально-технічного та кадрового забезпечення експертних установ. Отримані результати засвідчують, що судово-медична експертиза є ключовим інструментом встановлення юридичної істини, забезпечення доказової бази та притягнення винних у воєнних злочинах до відповідальності на національному й міжнародному рівнях.

Ключові слова: кримінальне провадження; збирання доказів; доказування; воєнний злочин; судово-медична експертиза; тілесне ушкодження; вибухова травма.

Історія статті:

Отримано: 05.01.2026

Прийнято: 02.02.2026

Опубліковано: 31.03.2026

Рекомендоване посилання:

Василенко В., Твердохліб В. Судово-медичні експертизи в розслідуванні воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 1 (71). С. 25–35. DOI: 10.33270/05267101.2

*Відповідальний автор

© Василенко В., Твердохліб В., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Повномасштабна збройна агресія проти України зумовила безпрецедентне зростання кількості кримінальних проваджень за ознаками вчинення воєнних злочинів, передбачених міжнародним гуманітарним правом і національним кримінальним законодавством. Розслідування таких правопорушень характеризується підвищеною складністю, значною кількістю потерпілих та інших суспільно небезпечних наслідків, чисельністю способів кримінально протиправної поведінки, що позначається на матеріальних умовах і фіксується в цифровому середовищі, пам'яті свідків та очевидців. Слідчі органи Національної поліції України залучаються до фіксації наслідків застосування різних видів озброєння, роботи із жертвами, а також вдаються до інших дій щодо документування протиправних діянь. У цих умовах особливого значення набуває взаємодія з обізнаними особами, які володіють спеціальними знаннями. Нашу увагу привертають можливості судових медиків як фахівців, які обов'язково мають бути залучені до з'ясування характеру й механізму заподіяння тілесних ушкоджень, установлення причин смерті, а також ідентифікації загиблих осіб.

Судово-медичні експертизи як найбільш кваліфіковані форми застосування спеціальних знань у галузі судової медицини у провадженнях щодо воєнних злочинів надають можливість отримати процесуальний доказ, у якому науково обґрунтованим шляхом будуть з'ясовані обставини загибелі або травмування цивільного населення та військовослужбовців, підтверджені факти катування, жорстокого поводження, застосування заборонених методів і засобів ведення війни. Результати таких експертних досліджень мають значення як для національних судів, так і для міжнародних судових інституцій, зокрема в контексті дотримання стандартів доказування, сформованих практикою міжнародного кримінального правосуддя.

Специфіка воєнних злочинів зумовлює особливі вимоги до організації та проведення судово-медичних експертиз. Ідеться про дослідження масових поховань, фіксацію наслідків вибухових травм, мінно-вибухових уражень, вогнепальних поранень, наслідків катувань і сексуального насильства, а також про необхідність документування слідів злочинів в умовах активних бойових дій або на деокупованих територіях. Водночас інформація, отримана завдяки проведенню судово-медичних досліджень, має відповідати вимогам належності, допустимості й достовірності, що зумовлює потребу в чіткому процесуальному регламентуванні дій експертів і слідчих.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених загальним питанням судово-медичної експертизи та розслідування злочинів проти життя й здоров'я особи, проблематика її ролі саме в розслідуванні воєнних злочинів

потребує подальшого комплексного осмислення. На особливу увагу заслуговують питання взаємодії органів досудового розслідування із судово-медичними експертами, стандарти документування тілесних ушкоджень відповідно до міжнародних протоколів, забезпечення збереження й дослідження об'єктів у зоні проведення бойових дій, а також інтеграція результатів експертиз у систему доказування в справах про порушення законів і звичаїв війни.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у виробленні науково обґрунтованих підходів до використання можливостей судово-медичних експертиз у механізмі доказування воєнних злочинів, удосконаленні методичних рекомендацій для слідчих й експертів та забезпечення належного рівня документування воєнних злочинів з урахуванням вимог національного законодавства й міжнародних стандартів.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові й спеціальні методи пізнання, спрямовані на з'ясування ролі судово-медичних експертиз у механізмі доказування воєнних злочинів, визначення їх функціональної трансформації в умовах збройного конфлікту та оцінювання відповідності національної практики міжнародним стандартам документування.

Діалектичний метод забезпечив розгляд судово-медичної експертизи як динамічного інституту, що змінюється під впливом воєнної обстановки, поєднуючи вимоги оперативності з критеріями наукової обґрунтованості й процесуальної допустимості доказів. Системний підхід застосовано для аналізу судово-медичного забезпечення розслідування як цілісної структури взаємодії слідчих, прокурорів, експертних установ і суміжних напрямів спеціальних досліджень, зокрема молекулярно-генетичних, токсикологічних, криміналістичних тощо.

Структурно-функціональний метод надав змогу визначити основні функції судово-медичної експертизи в справах про воєнні злочини – діагностичну, ідентифікаційну й доказову. Порівняльно-аналітичний метод використано для зіставлення процедур мирного й воєнного часу, а також для оцінювання впливу спрощених форм судово-медичного дослідження на повноту доказування.

Контент-аналіз застосовано для опрацювання наукових джерел, національних нормативно-правових актів і положень міжнародних протоколів документування катувань і потенційно незаконних смертей. Методи індукції та дедукції забезпечили узагальнення теоретичних положень і формування висновків щодо закономірностей розвитку судово-медичного забезпечення доказування воєнних злочинів.

Емпіричну основу дослідження становлять наукові публікації, нормативні акти, що регламентують діяльність судово-медичних установ в умовах воєнного стану, а також міжнародні стандарти, які визначають вимоги до незалежності, повноти й доказової спроможності експертних висновків.

Огляд літератури

У наукових дослідженнях останніх років увагу зосереджено переважно на загальних питаннях використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів, проблемах доказування в умовах збройного конфлікту, цифровізації документування й інтеграції міжнародних стандартів у національну правозастосовну практику. Загальнотеоретичні аспекти застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні щодо злочинів агресії досліджують Г. Є. Бершов (2024), І. В. Пиріг (2022), Д. Б. Сергєва (2025), К. П. Шевчишена (2024) та ін.

Проблеми техніко-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів, зокрема використання цифрових доказів, OSINT-інструментів, аналітичних платформ і спеціалізованих систем фіксації матеріалів, розкрито в працях О. М. Дуфенюк (2022), І. С. Сиводоєда (2024), В. В. Тимошка (2024) та ін. Дослідники наголошують на зростанні ролі комплексних і комісійних експертиз, міждисциплінарної взаємодії та стандартизації процедур збирання й збереження доказів у справах про воєнні злочини.

Окремий напрям становлять дослідження щодо особливостей проведення молекулярно-генетичних експертиз у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану. Ці проблеми висвітлено в працях Б. М. Гамалюка та І. Т. Ходирєвої (2022), Р. Л. Степанюка та В. О. Гусєвої (2023), В. В. Топчія (2024) та інших, де обґрунтовується значення ДНК-ідентифікації для встановлення особи загиблих, перевірки за криміналістичними обліками генетичних ознак, реконструкції механізму події та формування доказових версій. Вчені акцентують, що в умовах масових втрат і переміщення населення молекулярно-генетичні дослідження стають одним із ключових інструментів доказування.

У структурі доказування воєнних злочинів питання призначення судово-медичних експертиз розглядають переважно фрагментарно – як складову ширшої системи спеціальних знань або як елемент комплексних експертних досліджень. Так, у роботі Я. В. Смолина та С. Р. Василенко (2025) проаналізовано системні труднощі функціонування бюро судово-медичних експертиз під час збройного конфлікту. Автори наголошують на кадровому дефіциті, руйнуванні інфраструктури, порушенні ланцюга збереження доказів, а також на правових та етичних дилемах, що виникають

під час ідентифікації тіл і встановлення причин смерті внаслідок воєнних злочинів.

О. О. Бурнос (2024) звертає увагу на використання знань у галузі судової медицини під час розслідування жорстокого поводження з військовополоненими та цивільним населенням. Проблематика ідентифікації загиблих ускладнюється в умовах масових втрат. О. М. Гуров зі співавторами (2023) досліджують сучасний стан судово-медичної ідентифікації осіб в умовах масової загибелі людей. Науковці пропонують шляхи вдосконалення експертних технологій, спрямованих на підвищення точності ідентифікації в ускладнених умовах, що має особливе значення для документування воєнних злочинів і забезпечення прав родичів загиблих.

Окремі аспекти організації судово-медичних експертиз у воєнний період висвітлено в праці О. І. Груздя й О. Г. Литвиненко (2023). Дослідники аналізують проблему надмірного навантаження на судово-медичні експертні установи, затримки в проведенні досліджень і порушеннях принципу розумності строків.

Отже, дослідники зосереджуються здебільшого на трьох напрямках: по-перше, організаційно-ресурсних викликах функціонування судово-медичної служби; по-друге, методичних і технологічних аспектах ідентифікації загиблих і фіксації тілесних ушкоджень; по-третє, правових і процесуальних гарантіях допустимості та доказової сили експертних висновків у справах про воєнні злочини. Водночас, попри значну кількість публікацій, теоретичні й праксеологічні засади призначення судово-медичних експертиз саме під час розслідування воєнних злочинів комплексно не розглянуто, що вказує на потребу їх подальшого системного вивчення.

Вважаємо, що відсутність системної концепції судово-медичного забезпечення доказування в кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів зумовлює необхідність формування теоретично обґрунтованої моделі організації та застосування судово-медичних експертиз, яка враховувала б масштабність наслідків збройної агресії, особливості масових подій, інтеграцію з молекулярно-генетичними дослідженнями, цифровими доказами й вимогами міжнародного права.

Результати й обговорення

Знання в сфері судової медицини можуть бути використані в низці практично значущих напрямів під час розслідування воєнних злочинів. По-перше, для надання фахової допомоги слідчому та прокурору під час огляду трупа на місці події. Судово-медичний фахівець забезпечує правильну фіксацію тілесних ушкоджень у протоколах слідчих (розшукових) дій із використанням анатомічно точної локалізації та спеціальної медичної термінології. Це особливо

важливо під час опису вогнепальних поранень, мінно-вибухових травм, опіків, ознак катування чи інших ушкоджень, характерних для воєнних злочинів.

По-друге, судово-медичні знання необхідні під час ексгумації тіл, зокрема з місць масових поховань. У таких ситуаціях експерт бере участь у вилученні останків, їх первинному огляді, сортуванні, фіксації стану збереження й забезпеченні умов для подальшої ідентифікації. Водночас правильна організація процесу є обов'язковою умовою збирання потенційно важливих доказів.

По-третє, здійснюється проведення повноцінних судово-медичних експертиз трупів (аутопсій) з метою встановлення причин смерті, орієнтовної давності її настання, характеру, механізму утворення, локалізації, розмірів, форми та кількості тілесних ушкоджень. До цього ж напряму належать експертизи в справах про сексуальне насильство, ідентифікація осіб за фрагментованими останками, дослідження об'єктів зі слідами біологічного походження, токсикологічні дослідження (зокрема у випадках підозри на отруєння або застосування заборонених речовин), а також комплексні медико-криміналістичні експертизи.

По-четверте, експерти залучаються до проведення освідчення з метою отримання біологічних зразків у справах про сексуальне насильство, підозру застосування хімічної зброї, отруєння внаслідок забруднення довкілля через активні бойові дії. У таких випадках особливо важливими є своєчасність відбору матеріалу, правильність його пакування та збереження ланцюга передачі доказів.

Окремим напрямом є участь судово-медичного фахівця під час процесуальних дій із неповнолітніми особами, зокрема якщо вони стали свідками або потерпілими від насильства. Присутність спеціаліста дає змогу коректно інтерпретувати медичні аспекти показань, мінімізувати ризик повторної травматизації дитини та забезпечити дотримання процесуальних гарантій (Dufeniuk, 2022, с. 371-372). Отже, судово-медична складова в справах про воєнні злочини є не лише допоміжним елементом, а й системоутворючим компонентом доказового процесу, який забезпечує наукову обґрунтованість, об'єктивність і міжнародну визнаність отриманих результатів.

Специфіка судово-медичних експертиз в умовах збройного конфлікту полягає передусім у трансформації їх функціонального призначення. Автори підкреслюють, що експертиза перестає бути лише інструментом встановлення причини смерті чи ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Вона набуває комплексного значення в справах про воєнні злочини, злочини проти людяності, катування, сексуальне насильство, масові страти. Результати експертизи стають підґрунтям для правової кваліфікації діянь, засобів

збирання доказів на підтвердження обставин, що підлягають установленню й стосуються предмету доказування.

Особливістю тих судово-медичних експертиз, що проводяться в умовах війни, є інтеграція з криміналістичними, балістичними, вибухотехнічними, токсикологічними, молекулярно-генетичними, антропологічними й одонтологічними дослідженнями, проте вони не завжди набувають характеру повноцінних комплексних досліджень.

У сучасних умовах збройного конфлікту судово-медична експертиза в Україні зазнала суттєвої функціональної трансформації, що зумовлює необхідність її наукового переосмислення, адже від обґрунтованості висновків, покладених в основу висновку експерта, буде залежати те, чи можна його буде використати як доказ під час розгляду справи міжнародними судовими інституціями. Тому вважаємо за потрібне визначити чинники, які впливають на перебіг проведення судово-медичної експертизи з огляду на особливості воєнної обстановки, яка дестабілізує безпекову обстановку, а потім суттєві особливості, що змінили вектор методологічного забезпечення проведення цих експертних досліджень.

Запровадження правового режиму воєнного стану істотно трансформувало діяльність органів правопорядку й експертних установ, особливо щодо реагування на випадки загибелі осіб у зоні бойових дій і внаслідок обстрілів цивільної інфраструктури. Йдеться не лише про зміну нормативно-правової бази, а й про глибоку перебудову практичних алгоритмів дій в умовах постійної загрози життю та здоров'ю працівників, руйнування об'єктів інфраструктури й масового характеру втрат. Статистичні дані засвідчують суттєве зростання кількості кримінальних проваджень, пов'язаних з наслідками збройної агресії, що, своєю чергою, зумовлює підвищене навантаження на слідчих, прокурорів і судово-медичних експертів.

Передусім змінилося нормативне регулювання огляду тіл загиблих під час воєнного стану. Згідно з Порядком взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану, затвердженим спільним наказом МВС України, МОЗ України та Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46 (далі – Порядок), було передбачено можливість проведення огляду трупа не за місцем його виявлення, а в бюро судово-медичної експертизи або іншому спеціально визначеному безпечному місці¹. Такий підхід

¹ Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального прокурора від 9 берез. 2022 р. № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text>

зумовлений реальними загрозами повторних обстрілів, мінною небезпекою чи активними бойовими діями. Також ним визначено, що після встановлення обставин смерті та за відсутності ознак насильницького характеру, що не пов'язані з воєнними діями, можливе оформлення лікарського свідоцтва про смерть без проведення повноцінного розтину.

Окрім цього, Порядком запроваджено поняття «судово-медичне дослідження (зовнішній огляд)», яке не передбачає обов'язкового проведення розтину. Під час такого огляду здійснюється обов'язкова фотофіксація, відбір матеріалу для судово-імунологічних і, за потреби, молекулярно-генетичних досліджень, а також збереження об'єктів, що можуть свідчити про характер ураження¹. Такі результати мають бути відображені у висновку експерта, тоді як повний розтин з комплексом лабораторних досліджень проводиться лише у виключних випадках.

Особливістю воєнного часу стало також те, що у випадках очевидних ушкоджень, спричинених бойовими діями (вогнепальних, вибухових, опікових, хімічних чи радіаційних), лікарське свідоцтво про смерть могло видаватися на підставі зовнішнього огляду незалежно від того, чи є загиблий військовослужбовцем або цивільною особою. Такий підхід покликаний був забезпечити оперативність процесуальних рішень і мінімізувати ризики для судово-медичних експертів. Водночас вчені слушно зауважували, що відсутність чітко визначених критеріїв «виключних випадків», коли розтин є обов'язковим, порушує дискусійні питання щодо повноти фіксації доказової інформації та відповідності таких дій принципам кримінального процесу (Vuima, 2023).

Отже, підзаконні нормативні акти, ухвалені в умовах воєнного стану, адаптували процедури судово-медичного реагування до надзвичайних обставин, спростивши окремі етапи й надавши можливість здійснювати дослідження в умовах підвищеної небезпеки. Безперечно, ці зміни спрямовані на забезпечення безпеки працівників і безперервності виконання державних функцій. Водночас їхні правові наслідки для якості доказування, документування воєнних злочинів і забезпечення стандартів ефективного розслідування потребують дослідження.

Від початку повномасштабного вторгнення типовим став обмежений і небезпечний доступ до місць подій. Обстріли, замінування територій, руйнування інфраструктури зумовили затримку в

огляді тіл, що призводить до їх значного розкладу та ускладнює встановлення причин смерті. Воєнні умови унеможливають належну фіксацію, транспортування й зберігання тіл і біологічних зразків, що створює ризик втрати доказової сили матеріалів у подальшому судовому розгляді.

На початку повномасштабного вторгнення частина експертів була евакуйована або припинила професійну діяльність, регіональні бюро перевантажені, молоді фахівці працювали без належної методичної підтримки. Це суттєво впливало як на якість експертних досліджень, так і на строки їх проведення.

Також матеріально-технічна неспроможність значно обмежила ефективність експертної діяльності. Дефіцит лабораторного обладнання, реактивів, холодильних установок, засобів індивідуального захисту й централізація ДНК-досліджень уповільнюють процес ідентифікації та оформлення висновків.

Суттєвого значення набули правові й етичні дилеми. Судові медики змушені були формулювати висновки за умов неповноти інформації, працювати із фрагментованими останками тіл, іноді без належного процесуального супроводу. Це призводило до конфліктів між необхідністю оперативного реагування й вимогами наукової точності й процесуальної допустимості доказів. Актуалізувалися також питання дотримання гідності загиблих, поваги до релігійних і культурних традицій.

З часом обставини змінилися, з релокацією бюро судово-медичних установ до безпечних районів і регіонів відновився звичайний порядок діяльності судово-медичних експертів, однак із суттєвими змінами. Зокрема, було розширено форми залучення працівників бюро судово-медичних установ до кримінального провадження. Йдеться не лише про проведення аутопсій, а й про залучення експертів до оглядів місць подій, ексгумацій, освідкувань живих осіб, вилучення біологічних зразків, участі в слідчих експериментах і навіть допитів неповнолітніх потерпілих (Burnos, 2024, р. 62). Отже, судово-медична експертиза наразі виконує не ізолювану, а інтегровану процесуальну функцію.

Приблизно через декілька місяців, зокрема після контрнаступу ЗСУ на Чернігівщині, Харківщині, Херсонщині й Сумщині, виникла потреба в проведенні судово-медичних експертиз щодо тіл загиблих, відшуканих на деокупованих територіях, у місцях масових поховань. За таких умов експерти часто були позбавлені доступу до повноцінної лабораторної бази, працювали із фрагментованими рештками тіл, за відсутності належних засобів збереження біологічного матеріалу. Це об'єктивно вплинуло на повноту дослідження, призводило до суттєвого збільшення кількості проведення повторних і низки додаткових досліджень, процесуальних дій тощо.

¹ Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України: наказ МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального прокурора від 9 берез. 2022 р. № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text>

Окремою ознакою воєнного періоду стала множинність завдань ідентифікації загиблих від мінно-вибухових травм і термічних уражень. Зазвичай це унеможливлювало застосування традиційних візуальних методів упізнання, зумовило необхідність широкого використання молекулярно-генетичних, стоматологічних і криміналістичних методик. Отже, судово-медична експертиза функціонує, а її методи розвиваються в тісній інтеграції з іншими видами спеціальних досліджень.

Важливою особливістю стала орієнтація експертної діяльності на міжнародні стандарти документування. Ідеться про необхідність дотримання Міннесотського й Стамбульського протоколів і відповідних актів ООН за фіксації фактів насильницької смерті, катувань, нелюдського поводження. Дотримання цих стандартів забезпечує доказову спроможність експертних висновків у міжнародному правовому просторі.

Серед об'єктивних чинників, які суттєво змінили підходи до проведення судово-медичних експертиз, варто виокремити суттєве зростання запитів на ідентифікацію тіл у випадках масових поховань, що передбачає застосування ДНК-профілювання, реконструкції обставин смерті за характером ушкоджень, аналізу середовища перебування тіла. Це також вплинуло на зміни в організаційних засадах експертної діяльності. Актуалізувалася потреба у використанні системи сортування тіл за віковими ознаками, характером ушкоджень і ступенем розкладу з використанням кольорового маркування, що надає можливість оптимізувати логістику та розподіл ресурсів. З огляду на численні обстріли об'єктів енергетичної інфраструктури вчені запропонували впровадити спрощену стандартизовану документацію для зовнішнього огляду тіл в умовах відсутності електроенергії чи належної технічної бази (Smolyn, & Vasylenko, 2025, p. 669-670).

Деякі вчені проблемні питання призначення та проведення судово-медичних експертиз пов'язують передусім з організаційною та нормативною неготовністю системи до умов воєнного часу. Зокрема, ліквідація Центру судових експертиз Міністерства оборони України 2013 року спричинила покладення всієї відповідальності на цивільні судово-медичні установи, які виявилися кадрово й технічно неготовими до масового надходження тіл. На думку авторів, до організаційних проблем належать дефіцит кваліфікованих експертів, перевантаження моргів, нестача обладнання, відсутність єдиної уніфікованої методики розрахунку потреб у ресурсах залежно від масштабів бойових дій, фрагментарність нормативно-правового регулювання (Cheremnova, Chernov, & Murashko, 2025, p. 108-110).

Щодо особливостей проведення судово-медичних експертиз, то під час документування та розслідування воєнних злочинів судово-медична експертиза набуває стратегічного

значення, оскільки саме вона забезпечує об'єктивну фіксацію наслідків порушень норм міжнародного гуманітарного права. Її результати слугують доказами. У випадках загибелі осіб внаслідок бойових дій, обстрілів, катувань або інших заборонених методів ведення війни проводиться комплексне дослідження трупа. Встановлюється орієнтовний час настання смерті шляхом аналізу післясмертних змін, що співвідносить його з конкретними подіями – обстрілами, авіаударами, перебуванням у місцях незаконного утримання тощо. Визначається безпосередня й основна причина смерті, зокрема, чи настала вона внаслідок вибухової травми, вогнепального поранення, асфіксії, термічного впливу або тривалого жорстокого поводження.

Особливу увагу приділяють ушкодженням, характерним для застосування засобів ураження військового призначення. Досліджують вогнепальні поранення, мінно-вибухові травми, осколкові ушкодження, наслідки дії термічних факторів вибуху. Встановлюють локалізацію вхідних і вихідних отворів, напрямок ранових каналів, наявність сторонніх тіл (осколків, фрагментів боєприпасів), що може мати значення для ідентифікації типу використаного озброєння. Аналізують сліди продуктів пострілу або вибуху, що дає змогу визначити дистанцію та механізм ураження.

Вирішального значення набуває встановлення того, яке саме ушкодження або їх сукупність стали причиною смерті, а також чи перебуває смерть у прямому причиново-наслідковому зв'язку з конкретними протиправними діями – обстрілом цивільного об'єкта, катуванням, умисним позбавленням медичної допомоги чи іншими порушеннями законів і звичаїв війни.

У випадках, коли об'єктом дослідження є жива особа – потерпілий від катувань, незаконного позбавлення волі, сексуального насильства або іншого жорстокого поводження, – судово-медичне обстеження спрямоване на фіксацію та інтерпретацію тілесних ушкоджень. Виявляють сліди побиття, здавлення, зв'язування, електротравми, термічні ушкодження, наслідки тривалого утримання в неналежних умовах. Встановлюють ступінь тяжкості тілесних ушкоджень та їх відповідність описаним обставинам.

У справах про сексуальне насильство, що є одним із найтяжчих воєнних злочинів, визначають наявність травматичних змін статевих органів, фіксують біологічні сліди, які можуть бути використані для подальшої молекулярно-генетичної ідентифікації. Особливого значення набуває належна фіксація доказів із дотриманням міжнародних стандартів документування таких злочинів.

Окремим напрямом є дослідження речових доказів біологічного походження – крові, тканин, інших біологічних слідів, вилучених на місцях масових поховань, катівень або місць обстрілів. Визначають їх людське походження, встановлюють групові характеристики, а також придатність для проведення ДНК-експертизи з метою ідентифікації загиблих або встановлення причетності конкретних осіб.

Отже, судово-медичні знання в справах про воєнні злочини виконують не лише діагностичну, а й функцію забезпечення доказування. З їх допомогою здійснюють науково обґрунтовану реконструкцію подій, підтверджують факти порушення міжнародного гуманітарного права та сприяють притягненню винних до відповідальності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У цьому контексті вчені слушно зауважують, що під час розслідування злочинів досліджуваної нами групи проведення судово-медичної експертизи дає змогу встановити причини смерті, характер і ступінь тяжкості «тілесних ушкоджень, механізм і давність їх спричинення, характер завданого ушкодження (кульового ураження, ножового або мінно-вибухового поранення тощо), наявність слідів боротьби, катування або слідів насильницьких дій» (Voichyshena, 2025, р. 264).

Також під час розслідування воєнних злочинів значущою є роль судово-медичних експертиз живих осіб. З огляду на зазначене, варто звернутися до положень Стамбульського протоколу, який є міжнародно визнаним стандартом документування катувань та інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження¹. Його значення для судово-медичних експертиз полягає у формуванні комплексної моделі клінічної оцінки, що поєднує медичні, етичні й процесуальні вимоги в єдину систему доказування. На відміну від звичайної клінічної практики, де основною метою є діагностика й лікування, у правовому контексті клінічна експертиза набуває доказового характеру та має відповідати суворим стандартам незалежності, об'єктивності й повноти.

Згідно зі Стамбульським протоколом, розслідування заяв про катування не може бути ефективним без проведення кваліфікованих медичної та психологічної експертиз. Медичний огляд розглядається як обов'язковий елемент процесу встановлення істини, а не як допоміжна процедура. Експертиза має проводитися своєчасно, однак навіть у разі значного проміжку часу з моменту ймовірного катування вона

залишається необхідною, оскільки відсутність видимих ушкоджень не заперечує факт застосування насильства.

Також визначено етичні обов'язки медичних працівників. Проведення експертизи можливе лише за умови отримання інформованої згоди особи. Обстеження має здійснюватися в умовах конфіденційності, без присутності представників силових структур, якщо це не обумовлено винятковими обставинами. Медичний працівник зобов'язаний діяти в інтересах обстежуваного, поважати його гідність й автономію, а також утримуватися від будь-яких дій, що можуть бути розцінені як співучасть у катуваннях, зокрема фальсифікація документів або приховування ознак насильства.

Значну роль у структурі експертизи відіграє збір детального медичного анамнезу. Лікар має отримати послідовний опис подій, уникати навідних запитань і фіксувати всі відомості про попередні захворювання й травми, що могли передувати періоду ймовірних катувань. За допомогою такого підходу диференціюють ушкодження, отримані раніше, від наслідків можливого насильства. Стамбульський протокол наголошує на необхідності документування як гострих, так і хронічних симптомів, їх інтенсивності, тривалості й перебігу захворювання. Навіть за відсутності об'єктивних фізичних ознак скарги особи підлягають обов'язковій фіксації, оскільки деякі методи катування не залишають тривалих видимих слідів.

Фізичний огляд має бути повним і ретельно задокументованим. Ушкодження описують з урахуванням їх локалізації, форми, розміру, кольору, поверхні й симетрії. Рекомендується використання схематичних зображень тіла й фотодокументування із застосуванням масштабних лінійок і кольорових шкал. Водночас зазначено, що негативні результати огляду не можуть автоматично тлумачитися як відсутність катувань. За певних умов фізичні ознаки можуть зникнути або бути малопомітними, тому оцінка має здійснюватися з урахуванням клінічних даних, анамнезу та відомостей про типові методи катування.

Невід'ємною складовою експертизи є психологічна оцінка. Депресивні реакції, тривожні розлади, порушення сну, ретроспективні переживання, когнітивні порушення та інші психічні симптоми можуть становити ключові докази застосування катувань, особливо за відсутності фізичних ушкоджень. Судово-медичний звіт, тобто висновок експерта, має чітко визначену структуру й повинен містити відомості про умови проведення експертизи, виклад заяв обстежуваної особи, результати фізичного й психологічного обстежень, а також аналітичний висновок щодо узгодженості виявлених симптомів із заявленими фактами. Висновок не обмежується констатацією ушкоджень, а передбачає формулювання думки

¹ Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Rev. 1). Geneva : United Nations, 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/istanbul-protocol-manual-effective-0>

щодо ймовірності застосування катувань або жорстокого поводження на підставі сукупності отриманих даних.

Конфіденційність є обов'язковою умовою використання результатів експертизи. Звіт передається обстежуваній особі або її представнику та, за потреби, – компетентному органу розслідування. Поширення інформації без згоди особи або без належних правових підстав не допускається. Держава зобов'язана забезпечити безпечно зберігання й передачу матеріалів.

Особливого значення набуває принцип незалежності експертизи. У разі виникнення сумнівів щодо неупередженості або якості первинного обстеження має бути організована повторна незалежна експертиза. Крім того, слід мінімізувати ризик повторної травматизації особи та уникати необґрунтованого дублювання процедур.

Отже, положення Стамбульського протоколу формують цілісну модель судово-медичної експертизи в справах про катування, яка поєднує клінічну точність, етичну відповідальність і процесуальну визначеність. Саме ця нормативна конструкція забезпечує належний рівень доказової спроможності експертних висновків та їх відповідність міжнародним стандартам захисту прав людини.

Міннесотський протокол (Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death, 2016) також визначає деякі особливості застосування медичних знань. Передусім у ньому визначено, що вони є не допоміжним елементом розслідування, а його структуроутворюючою складовою, без якої неможливе повноцінне встановлення істини у випадках потенційно незаконного позбавлення життя. У першому розділі Протоколу необхідною умовою реалізації права на життя визначено ефективне розслідування підозрілих смертей, а судових експертів і фахівців у галузі охорони здоров'я – суб'єктами, на яких покладено обов'язок застосовувати стандарти документа¹.

У Міннесотському протоколі чітко визначено, що розслідування підозрілих смертей має охоплювати огляд місця події, вилучення останків, їх ідентифікацію, аутопсію, аналіз скелетованих останків, відбір біологічних та небіологічних доказів. Усі ці етапи безпосередньо пов'язані з використанням спеціальних медичних знань. Особливо показовим є те, що аутопсію розглядають як центральний елемент встановлення істини, ураховуючи, що її проведення має відповідати чітким міжнародним стандартам, включно з документуванням одягу, зовнішніх і

внутрішніх ушкоджень, застосуванням додаткових методів дослідження та формулюванням обґрунтованого висновку щодо причини смерті.

Медичні знання в межах Протоколу також розуміються як такі, що виконують превентивну функцію. Якісне, повне та незалежне судово-медичне дослідження сприяє запобіганню безкарності, адже встановлення істини щодо причин смерті та механізму її настання створює основу для притягнення винних осіб до відповідальності. Невиконання обов'язку провести належне медичне розслідування розглядається як самостійне порушення права на життя.

Отже, Міннесотський протокол трансформує застосування медичних знань із суто клінічної діяльності в складову міжнародного механізму захисту прав людини. Судово-медична експертиза постає як інструмент встановлення юридичної істини, забезпечення доказової бази, реалізації права на ефективне розслідування та гарантії недопущення безкарності у випадках потенційно незаконного позбавлення життя.

Висновки

Специфіка воєнних злочинів зумовлює потребу в особливій організації судово-медичних досліджень. Масові поховання, мінно-вибухові травми, множинні комбіновані ураження, термічні та хімічні впливи, а також обмежений доступ до місць подій потребують адаптованих алгоритмів роботи, зокрема використання спрощених процедур на ранніх етапах з обов'язковою фотофіксацією, відбором біологічного матеріалу та збереженням доказових об'єктів. Водночас такі спрощення мають залишатися керованими й обґрунтованими, щоб не створювати ризику втрати важливої інформації та не послаблювати вимоги допустимості й достовірності доказів у подальшому судовому розгляді.

Судово-медична експертиза в умовах воєнного стану характеризується комплексною специфікою, що полягає в поєднанні кримінально-процесуального, гуманітарного та міжнародно-правового вимірів її функціонування. Проблеми її призначення та проведення мають системний характер і потребують удосконалення нормативної бази, розвитку мобільних експертних формувань, цифровізації обліку, посилення міжвідомчої координації та належного ресурсного забезпечення. Лише за умови комплексного реформування можливо забезпечити належний рівень доказової спроможності експертних висновків у провадженнях щодо воєнних злочинів.

Встановлено, що основними чинниками, які негативно впливають на якість і строки проведення судово-медичних експертиз у воєнний період, є небезпека та затримка доступу до місць подій, руйнування інфраструктури, дефіцит кадрів і матеріально-технічних ресурсів, перевантаження експертних установ, порушення

¹ The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016). New York ; Geneva : United Nations, 2017. 66 p. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/MinnesotaProtocol.pdf>

ланцюга збереження доказів, а також правові й етичні дилеми, пов'язані з роботою в умовах неповної інформації та високого ризику для життя й здоров'я фахівців. Такі обставини потребують подальшого наукового осмислення та вироблення практичних механізмів мінімізації доказових втрат.

З'ясовано, що у справах про катування та інші форми жорстокого поводження, зокрема щодо живих осіб, провідне значення має дотримання стандартів Стамбульського протоколу. Він визначає клінічну експертизу в юридичному контексті як доказову процедуру з обов'язковими етичними гарантіями, вимогами інформованої згоди, конфіденційності, незалежності, повноти анамнезу, ретельного документування і, що принципово, необхідності інтерпретації отриманих даних із формулюванням висновку про ступінь їх узгодженості із заявленими обставинами. Такий підхід забезпечує не лише медичну точність, а й міжнародну доказову придатність експертного висновку.

Наголошено, що Міннесотський протокол закріплює судово-медичне дослідження як структурний компонент ефективного розслідування

потенційно незаконної смерті, що має прямий зв'язок з реалізацією права на життя. Його положення підкреслюють необхідність комплексного медичного підходу до огляду місця події, вилучення останків, аутопсії, ідентифікації та дослідження біологічних і небіологічних доказів. Застосування цих стандартів підвищує довіру до результатів розслідування, зменшує ризики безкарності та формує передумови для використання висновків у міжнародних судових інституціях.

Пріоритетними напрямками подальших досліджень є уточнення критеріїв обов'язковості розтину та меж застосування зовнішнього огляду в умовах воєнного стану, посилення вимог до збереження та обліку біологічних зразків, впровадження стандартизованих форм документування з урахуванням міжнародних протоколів, визначення можливостей створення мобільних судово-медичних груп для роботи на деокупованих територіях і в місцях масових поховань, а також системне підвищення кваліфікації експертів і слідчих щодо стандартів Стамбульського та Міннесотського протоколів.

References

- [1] Bershov, H.Ye. (2024). Theoretical, legal and praxeological bases of the use of special knowledge in the investigation of military crimes. *Doctor's thesis*. Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/959a2411-029d-49f0-ab7e-469652fe77a3/content>
- [2] Burnos, O.O. (2024). Current issues of using knowledge of forensic medicine during an investigation of cruel treatment of prisoners of war and the civilian population. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 82(3), 59-64. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.82.3.9
- [3] Cheremnova, A.I., Chernov, O.V., & Murashko, A.S. (2025). Comprehensive use of forensic examination results in detecting, documenting and solving criminal offences committed during the armed conflict. *Herald Odesa Scientific Research Institute of Forensic Expertise*, 17, 105-119. DOI: 10.32782/2522-9656/2025-17-11
- [4] Dufeniuk, O.M. (2022). War crimes investigation: logistics, forensic science and medical issues. *Juridical scientific and electronic journal*, 4, 369-374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88
- [5] Hamaliuk, B.M., & Khodyrieva, I.T. (2022). Specific issues of legal regulation of forensic molecular genetic examination and accounting of human genetic traits. *Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs Named after E.O. Didorenko*, 2(98), 190-201. DOI: 10.33766/2524-0323.98.190-201
- [6] Hruzd, O., & Lytynenko, O. (2023). Additional aspects of conducting forensic medical examinations under martial law. *Current Issues of Forensic Expertise and Criminalistics: Materials of the International Scientific and Practical Conference on the Occasion of the 100th Anniversary of the National Scientific Center "Institute of Forensic Expertise Named after Honored Professor M.S. Bokarius"* (pp. 125-127). Kharkiv. Retrieved from <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/ee6d5aac-e258-4e7f-a6f9-26e4a16dad02/content>
- [7] Hurov, O.M., Antonov, A.H., Surhai, N.M., Tatarko, S.V., Shylan, V.I., & Uzbek, T. S. (2023). Ways of improving the forensic medical identification of a person in complicated conditions. *Forensic-medical examination*, 1, 16-21. DOI: 10.24061/2707-8728.1.2023.3
- [8] Pyrih, I.V. (2022). The use of special knowledge in the investigation of crimes committed under martial law. *Scientific Bulletin of Dnipro State University of Internal Affairs*, 2(121), 347-352. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-347-352.
- [9] Serhieieva, D.B. (2025). Use of special knowledge in the investigation of war crimes and crimes against humanity: procedural aspects, expert interaction, and digital criminalistics. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 6(3), 234-247. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.36
- [10] Shevchyshena, K.P. (2024). Investigation of war crimes in Ukraine. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf

- [11] Smolyn, Ya.V., & Vasylenko, S.R. (2025). Problems of forensic medical examination under martial law. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 45, 667-674. DOI: 10.5281/zenodo.17349378
- [12] Stepaniuk, R.L., & Husieva, V.O. (2023). Organizational principles of dna identification of victims of mass casualty emergencies. *Forensic Herald*, 1(39), 29-38. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-29
- [13] Syvodie, I.S. (2024). Application of specialized knowledge and appointment of expert studies in the investigation of criminal offenses committed in the occupied territories of Ukraine. *Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series "Legal Sciences"*, 35(74), 2, 108-116. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/17
- [14] Topchii, V.V. (2024). Molecular and genetic expertise in a criminal process under the conditions of the state of martial. *Irpri legal chronicles*, 4(17), 245-251. DOI: 10.33244/2617-4154.4(17).2024.245-251
- [15] Tymoshko, V.V. (2024). Use of specialized knowledge during documentation and investigation of war crimes. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 1(31), 307-314. DOI: 10.32631/vca.2024.1.25
- [16] Voichyshena, M.V. (2025). Forensic examinations during the investigation of war crimes: types and significance. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 92(4), 262-268. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.92.4.35
- [17] Vuima, A.H. (2023). Special aspects of the use of special medical knowledge during the investigation of murder under martial law. *Current Problems of Modern Science in the Research of Young Scientists, Cadets and Students: Theses of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (pp. 136-139). Vinnytsia. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c42507b1-271d-465b-bc86-6d8758cf616e/content>

Список використаних джерел

- [1] Бершов Г. Є. Теоретико-правові та праксеологічні основи використання спеціальних знань при розслідуванні військових злочинів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2024. 410 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/959a2411-029d-49f0-ab7e-469652fe77a3/content?trackerId=15a163407f39c4ae>
- [2] Бурнос О. О. Актуальні питання використання знань судової медицини під час розслідування жорстокого поводження з військовополоненими та цивільним населенням. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 82. Ч. 3. С. 59–64. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.82.3.9
- [3] Черемнова А. І., Чернов О. В., Мурашко А. С. Комплексне використання результатів судово-медичної експертизи при виявленні, документуванні та розкритті кримінальних правопорушень, вчинених під час збройного конфлікту. *Вісник Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз*. 2025. № 17. С. 105–119. DOI: 10.32782/2522-9656/2025-17-11
- [4] Дufenюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88
- [5] Гамалюк Б. М., Ходирева І. Т. Окремі питання правового регулювання судової молекулярно-генетичної експертизи та обліку генетичних ознак людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 190–201. DOI: 10.33766/2524-0323.98.190-201
- [6] Груздь О., Литиненко О. Окремі аспекти проведення судово-медичних експертиз в умовах воєнного стану. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Нац. наук. центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 листоп. 2023 р.). Харків, 2023. С. 125–127. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/ee6d5aac-e258-4e7f-a6f9-26e4a16dad02/content>
- [7] Гуров О., Антонов А., Сургай Н., Татарко С., Шилан В., Узбек Т. Шляхи вдосконалення судово-медичної ідентифікації особи в ускладнених умовах. *Судово-медична експертиза*. 2023. № 1. С. 16–21. DOI: 10.24061/2707-8728.1.2023.3
- [8] Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (121). С. 347–352. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-347-352
- [9] Сергєєва Д. Б. Використання спеціальних знань у розслідуванні воєнних злочинів і злочинів проти людяності: процесуальні аспекти, експертна взаємодія та цифрова криміналістика. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Ч. 3. С. 234–247. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.06.3.36
- [10] Шевчишена К. П. Розслідування воєнних злочинів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2024. 18 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf
- [11] Смолин Я. В., Василенко С. Р. Проблеми судово-медичної експертизи в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. № 45. С. 667–674. DOI: 10.5281/zenodo.17349378

- [12] Степанюк Р. Л., Гусева В. О. Організаційні засади ДНК-ідентифікації загиблих унаслідок надзвичайних подій із масовими жертвами. *Криміналістичний вісник*. 2023. № 1 (39). С. 29–38. DOI: 10.37025/1992-4437/2023-39-1-29
- [13] Сиводед І. С. Застосування спеціальних знань і призначення експертних досліджень під час розслідування кримінальних правопорушень, які були вчинені на окупованих територіях України. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2024. Т. 35 (74). № 2. С. 108–116. DOI: 10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/17
- [14] Топчий В. В. Молекулярно-генетична експертиза в кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. Вип. 4 (17). С. 245–251. DOI: 10.33244/2617-4154.4(17).2024.245-251
- [15] Тимошко В. В. Використання спеціальних знань під час документування та розслідування воєнних злочинів. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 307–314. DOI: 10.32631/vsa.2024.1.25
- [16] Войчишена М. В. Судові експертизи під час розслідування воєнних злочинів: види і значення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 92. Ч. 4. С. 262–268. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.92.4.35
- [17] Вуйма А. Г. Окремі аспекти використання спеціальних медичних знань під час розслідування вбивств в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 17 трав. 2023 р.). Вінниця, 2023. С. 136–139. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c42507b1-271d-465b-bc86-6d8758cf616e/content>

VASYLENKO Viktor

Doctor in Law, Professor, First Vice-Rector of the Kharkiv National University of Internal Affairs

21008, 3a Soniachna St., Vinnytsia, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9313-861X>;

TVERDOKHLIB Volodymyr

Doctor of Philosophy in Law, Doctoral Student of the National Scientific Center «Hon. Prof. M.S. Bokarius Forensic Science Institute»

61177, 8a Zolochivska St., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6544-2378>

Forensic Medical Examinations in the Investigation of War Crimes

Abstract. This article provides a comprehensive theoretical and practical analysis of the role of forensic medical examinations in the process of proving war crimes under martial law. It reveals the functional transformation of forensic medical activities influenced by full-scale armed aggression and emphasises their importance as a system-forming element of criminal proceedings for violations of the laws and customs of war. Scientific approaches to applying specialised medical knowledge during the investigation of crimes against life and health are summarised, along with the specifics of their use in cases involving mine and explosive injuries, mass graves, torture, sexual violence, and other international crimes. The article highlights the significance of international standards for documenting war crimes, especially the provisions of the Istanbul and Minnesota Protocols for developing credible expert opinions. It argues that adherence to principles such as independence, objectivity, thorough injury recording, informed consent, and confidentiality is essential for the admissibility of examination results in international criminal justice. Based on the analysis of theoretical frameworks and practical challenges during wartime, it proposes directions for enhancing forensic medical support in war crime investigations: clarifying procedural regulations in hazardous conditions; standardising documentation per international protocols; fostering interdisciplinary cooperation; and strengthening the material, technical, and personnel resources of expert institutions. The findings indicate that forensic medical examinations are vital for establishing legal truth, building an evidentiary basis, and ensuring justice for war crimes at both national and international levels.

Keywords: criminal proceedings; collection of evidence; proving; war crime; forensic medical examination; bodily injury; explosive trauma.